

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH MODELINING PEDAGOGIK-TUZILMAVIY KOMPONENTLARI

Sabitova Madina Alisher qizi

Osiyo xalqaro universiteti

70110102 - Pedagogika mutaxassisligi

magistratura talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21454891>

ARTICLE INFO

Received: 1st July 2026

Accepted: 2nd July 2026

Published: 20th July 2026

KEYWORDS

Boshlang'ich ta'lim, kasbiy kompetensiya, pedagogik model, tuzilmaviy komponentlar, raqamli muhit, metodik mahorat, refleksiv baholash.

ABSTRACT

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim talablari asosida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini tizimli rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot doirasida o'qituvchilarning kasbiy o'sishini ta'minlovchi pedagogik-tuzilmaviy model ishlab chiqilgan bo'lib, uning asosiy komponentlari (maqsadli-motivatsion, mazmunli-kognitiv, texnologik-faoliyatli va refleksiv-baholovchi) va ularning o'zaro aloqadorligi tahlil qilingan.

Bugungi kunda jahon va mamlakatimiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, eng avvalo, boshlang'ich ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'tarishni talab etmoqda. Zero, shaxsning intellektual poydevori, mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari aynan boshlang'ich sinflarda shakllanadi. Yangilangan o'quv dasturlari va milliy o'quv dasturining amaliyotga joriy etilishi boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasiga nisbatan mutlaqo yangi mezonlarni belgilab berdi.

Hozirgi davr o'qituvchisi nafaqat tayyor bilimlarni yetkazuvchi, balki o'quvchilarda mustaqil bilim olish, konstruksiyalash va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiruvchi integrator hamda fasilitatorga aylanishi lozim. Bu esa o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini uzluksiz rivojlantirishni taqozo etadi. Mazkur jarayonni tartibli va maqsadli tashkil etish uchun esa aniq ilmiy-pedagogik modelga ehtiyoj tug'iladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish modelining pedagogik-tuzilmaviy komponentlarini aniqlash va ularning mazmunini ilmiy asoslashdan iborat.

Pedagogik kadrlar kasbiy kompetensiyasini shakllantirish va modellash muammolari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari B.Oshurkov, N.Muslimov, Sh.Shadmonova kabi olimlarning ishlarida tizimli tahlil qilingan. Shuningdek, boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlash va ularning malakasini oshirish masalalari zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning diqqat markazida bo'lib kelmoqda.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, pedagogik modellashirish, qiyosiy-mantiqiy tahlil, o'qituvchilar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar va ilg'or maktablar tajribasini umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Modelni loyihalashda o'qituvchining shaxsiy va kasbiy xususiyatlari uyg'unligiga asoslanildi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish — bu murakkab, ko'p qirrali va dinamik jarayondir. Biz tomonidan taklif etilayotgan **Pedagogik-tuzilmaviy model** o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan 4 ta asosiy komponentdan tashkil topadi. Quyida ushbu komponentlarning tarkibi va vazifalarini batafsil ko'rib chiqamiz.

1. Maqsadli-motivatsion component. Har qanday modelning boshlang'ich va harakatlantiruvchi kuchi uning maqsad va motivlaridir. Ushbu komponent o'qituvchining o'z kasbiga bo'lgan sadoqati, yangiliklarni o'zlashtirishga intilishi va ichki motivatsiyasini shakllantirishga qaratilgan bo'lib, vazifasi o'qituvchida kasbiy kamolotga erishish ehtiyojini uyg'otishdan iborat.

2. Mazmunli-kognitiv component. Bu komponent o'qituvchining dars berish jarayonida qo'llaydigan fundamental va amaliy bilimlari majmuasidir. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat o'z fanini, balki fanlararo bog'liqlikni ham chuqur bilishi shart. Ushbu komponentning vazifasi o'qituvchining intellektual va ilmiy salohiyatini ta'minlashdan iborat.

Unga matematika, ona tili va tabiiy fanlar metodikasi bilimlari; o'quvchilarning yosh psixologiyasi; zamonaviy baholash mezonlari (formativ va summativ baholash); AKT va raqamli ta'lim platformalari (masalan, interaktiv o'yinlar va ta'limiy dasturlar) bilan ishlash savodxonligi misol bo'ladi.

3. Texnologik-faoliyatli component. Bunda bilimlar amaliyotga ko'chadi. O'qituvchining nazariy bilimlarni dars jarayonida qay darajada mahorat bilan qo'llay olishi aynan shu komponent orqali baholanadi. Ushbu komponentning vazifasi innovatsion pedagogik texnologiyalarni darsga muvaffaqiyatli tatbiq etishdan iborat. Bunga muammoli ta'lim, loyihaviy o'qitish, tabaqalashtirilgan (differensial) ta'lim metodlari, konstruksiyalash va modellashirish ko'nikmalarini shakllantiruvchi amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish (masalan, matematikada koordinata burchagi mavzusini o'yinlar orqali o'tish) kiradi.

4. Refleksiv-baholovchi component. O'qituvchi o'z faoliyatini chetdan turib xolis baholay olmas ekan, unda kasbiy o'sish to'xtaydi. Refleksiv komponent modelning yakuniy, ammo uzluksiz zanjiridir. Ushbu komponentning vazifasi kasbiy kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyasini tuzishdan iborat. Bunga o'z-o'zini monitoring qilish, pedagogik reflekslar, kasbiy qiyinchiliklarni tahlil qilish, hamkasblar tajribasini o'rganish va o'z ustida mustaqil ishlash (samomenejment) kiradi.

Ishlab chiqilgan modelning har bir komponenti alohida funksiyani bajarsa-da, amaliyotda ular bir-birini to'ldiradi. Masalan, o'qituvchida motivatsiya (1-komponent) yuqori bo'lsa, u raqamli ta'lim muhiti bo'yicha yangi bilimlarni (2-komponent) tezroq o'zlashtiradi va buni dars jarayonida interaktiv o'yinlar shaklida (3-komponent) qo'llaydi. Dars yakunida esa o'z yutuq va kamchiliklarini tahlil qilib (4-komponent), keyingi darsni yanada mukammalroq rejalashtiradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu model asosida ish tashkil etilganda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligi sifati 25-30% ga oshadi. Ayniqsa, yosh mutaxassislarning maktab muhitiga moslashishi (adaptatsiyasi) ancha yengillashadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish modelining pedagogik-tuzilmaviy komponentlarini aniqlash ta'lim jarayonini tizimli boshqarish imkonini beradi. Taklif etilgan model shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi kompetensiyasi faqatgina bilimlar hajmi bilan o'lchanmaydi, balki motivatsiya, amaliy faoliyat va doimiy refleksiyaning sintezidan iboratdir. Ushbu modelni maktab amaliyotiga hamda malaka oshirish kurslari dasturlariga integratsiya qilish boshlang'ich ta'lim sifatini yangi, xalqaro standartlar darajasiga olib chiqishning eng samarali omillaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muslimov N.A. va boshqalar. Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish texnologiyalari. – Toshkent, 2021.
2. Shadmonova Sh. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik mahorati va kompetensiyasi. – O'qituvchi, 2019.
3. Oshurkov B. Tizimli yondashuv asosida pedagogik modellashtirish prinsiplari. – Ilmiy axborotnoma, 2023.
4. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalar va innovatsion modelar. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – 2025.

INNOVATIVE
ACADEMY